

HANS MAGNUS
ENCENSBERGER

ŠAĀA
ANEGDOTA
takođe Opus incertum

Prevela s nemačkog
Drinka Gojković

■ Laguna ■

Naslov originala

Hans Magnus Enzensberger

EINE HANDVOLL ANEKDOTEN, AUCH OPUS INCERTUM

Copyright © Suhrkamp Verlag Berlin 2018

All rights reserved by and controlled through Suhrkamp
Verlag Berlin.

Translation copyright © za srpsko izdanje 2022, LAGUNA

Autor fotografija na naslovnoj strani: Theuergarten Ewald.

Izvor: National Digital Archive

ŠAKA ANEGDOTA

Sadržaj

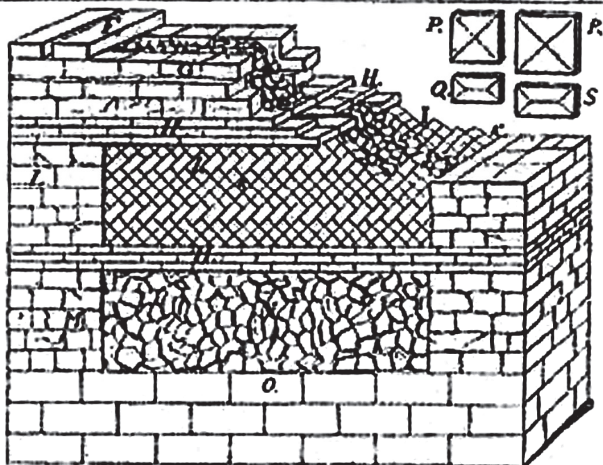
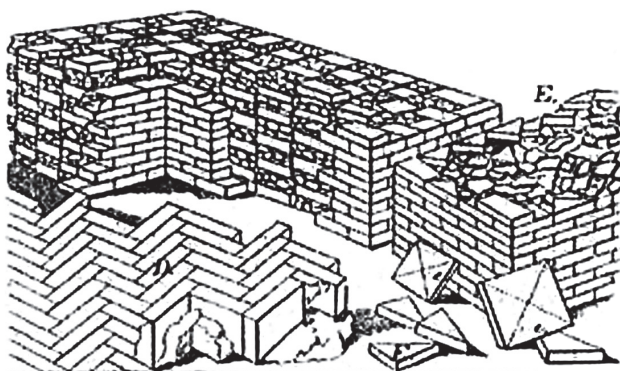
Crne nedelje u jesen 1929.	14
Devojka u duhu ondašnje mladeži	15
Duhovi predaka	17
Besplatni obroci	20
Iz prvih trideset meseci, ništa naročito	21
Među braćom	22
Prva ljubav	24
Singerica je bila najbolja	26
Službeni stan	31
Smeju li se deca razmaziti	34
Prvo razočaranje	36
Protivsnovna odbrana	37
Kućerak	38
Nije svaka treća – sreća	40
O poroku čitanja	43
Svestran čovek	45
Sudbina jedne upropašćene knjige	48
Slike iz partijskog kalendara	50
Nevidljivi manjinci	52
Nevešt socijalni radnik	54
Kako je izišao na kraj s korinebakterijom	57

Deca ratnici	59
Jedan neshvatljivi deda	61
Tusti sused	65
Drugo razočaranje	66
Iz kovčežića s blagom Nemačkog carstva.....	68
Dvostruka krađa u prodavnici.....	70
Strašna žrtva	71
Prolazne prijatnosti kratkotrajnog mira	74
Razredna fotografija	76
Jednom godišnje, udarac sudbine.....	79
Ložać.....	81
Slatko pecivo	82
Isključenje.....	84
Kuća u Ulici Burgase.....	87
Ratna zlovolja i ratno oduševljenje	89
Parisko leto.....	90
Pozne posledice jednog izleta	94
Nezahvalni gost	96
Ujka Fred	97
Rana strast za medije	101
Razgovor upola glasa	103
Fantazija o bunkeru.....	106
Munja-devojke.....	107
Deca u ratu.....	109
Teroristički napad	111
Prognani u unutrašnjost.....	113
Nevoljno poznavanje prirode	114

Jedna vrsta špijunaže.	117
Sa čime M. i braća nisu hteli da muče muku.	119
Trenutak osvete	120
Ljubav prema kartografiji.	121
Žutokljune godine s dinamitom	122
Niskoletači	125
Nije lako otimati	126
Dvanaest godina u zaptu pedagoga	127
Pokušaj regrutovanja.	132
Zigfridova linija.	133
O telesnim vežbama	134
Opušteni	136
Sumnjiv angažman na frontu.	138
Istorija malog dezerterstva.	140
Pred očima vojne policije.	143
Poslednja glasina	144
Prvo transatlantsko ćaskanje	145
Nužna opskrba, ali luksuzna	146
Čudnovato osećanje sreće	148
Pitanje tumačenja	149
Podrivanje odbrambene snage – jedan slučaj	151
Umesto studija ekonomije	153
Zacrnjivanje, od besa	155
Još jedno američko dobročinstvo	157
U britanskoj enklavi	158
Zov kukavice	160
Jedna filmska predstava	162

Kontrafakture.	164
Intermeco u zamku	165
Samo što pre odavde!	167
Na ostrvu pobednika koji su izgubili svoju imperiju . . .	169
Zemlja koja je skoro netragom nestala.	170
Nesporazum i njegove posledice	173
Bankrot cigaret-milionera	175
Mladi kicoši	177
Prvi civilni pohodi.	178
I to je bio povratak u normalnost	180
Neželjena dobročinstva.	182
Nenajavljeni drugari za stolom	184
Dokaz da se može sklopiti brak prema § 656 BGB.	185
Iz porodične hronike.	186
Avanture dobrodušnog ujke.	192
Profesionalno savetovanje	194
Fantazije o egzilu	196
Miroljubiva mobilizacija	197
Šta znači i s kojim se ciljem proučava istorija	198
Studium universale en miniature	199
Tragajući za onim što vredi čuti	202
Lažni famulus	203
Crv u Societas Jesu	205
Bilo je tada i drugačijih filozofa.	206
Kod hanzeata	208
Mršava putovanja	211
Strah od konja	213

Izlet u glavni grad 19. veka	214
Poslednji ispit.....	217
I jedan prerani nekrolog.....	218
Autodafe	221
Envoi	222
Ilustracije	223
Kolofon	229
Hans Magnus Encensberger i prošlost (<i>Drinka Gojković</i>)	231
O autoru	239

Anegdota, od grčkog *anékdoton*: nešto što nije izdato, što zapravo diskrecije radi još nije objavljeno u pisanom obliku, što je do sada samo usmeno prenošeno. Kratka priča koja daje karakterizaciju neke ličnosti, nekog neobičnog događaja, ili neke epohe.

Opus incertum, na latinskom = neregularno delo, rimski način građenja zidova od lomljenog kamena.

Crne nedelje u jesen 1929.

Nemoguće je otarasiti se svog datuma rođenja. Taj teret i M. stalno vuče sa sobom. Kamo sreće da se oko ovog detalja vrte samo crkvene knjige i matični uredi. Ali ne, i M.-u, kao i svakom drugom, on celog veka sedi za vratom.

Dvadeset četvrtog oktobra 1929. na Njujorškoj berzi iz-

bila je panika. Do podneva, jedanaest kapitalista prekratilo je sebi život. Galerija za posetioce je zatvorena. Među gostima se nalazio gospodin

Čerčil, neki Englez za koga je M. saznao tek mnogo kasnije, kad se, pod imenom Ser Vinston, s mašinkom u ruci, cilindrom na glavi i cigarom u ustima, pojavio na slici u jednim nemačkim novinama.

M.-ov otac je *anno* 1929. bio u poseti kod rođaka svoje žene u K., gradiću u bavorskoj Švabiji, koji je živio od pivare, tkačnice i litografskog „umetničkog zavoda“. U sobi sa zelenim tapetima, pored bele kaljeve peći, saznao je iz *Algojera* da se u Americi upravo okončao Crni četvrtak. Nekoliko dana kasnije rodio se M. Krstili su ga po katoličkom obredu. Istog dana kotacije na Njujorškoj berzi pale su u proseku za pedeset posto.

Njegov otac nije posedovao akcije. U to vreme bio je poštanski asesor, zatim je premešten u Nirnberg i unapređen u

direktora telegrafa, ali je uprkos milozvučnoj tituli zarađivao samo 450 rajhsmaraka mesečno. Nosio je naočari s pozlaćenim ramom i usku kravatu. Da li je tih godina glasao, i ako jeste, za koga, to M. ne zna.

Devojka u duhu ondašnje mladeži

M.-ova majka je smatrala

da njeno kršteno ime Eleonora, na kojem je insistirao njen otac, zvuči suviše svečano. Dva starija brata zvala su je Lori i na tome je ostalo. Njena majka, Valburga, nije mnogo brinula o njoj. Lori je kao dete morala da ide bosa. Hrane je bilo malo, malo vitamina i nimalo ri-

bljeg ulja. I zato su se javili prvi simptomi rahitisa, koji je, međutim, kasnije izlečen. Dali su je u školu kod Engleskih gospođica, čiji red nije imao nikakve veze s Velikom Britanijom, nego se pozivao na zaštitu anđela.

Više je vredeo protektorat njenog oca, koji je kao porodični patrijarh voleo glasno da zapoveda i vodio računa da se Lori uredno hrani. Bila je njegova mezimica, bliža

njegovom srcu od mnogobrojnih sinova koje je doneo na svet.

Pošto je bila dobar đak, potcenio je, brzo se pokazalo, njenu tihu svojeglavost. Kako joj se nije dopadalo ono što je Valburga iznosila na porodičnu trpezu, u jednoj bogatoj sveštenečkoj kući naučila je da sama pripremi nešto ukusno. Zatim je izabrala da uči za vaspitačicu.

Tamo je dospela u milje takozvanog reformi-

stičkog pokreta koji je gledao da se reši građanskih stega, išao na izlete u gojzericama i pevao pored logorske vatre. Reč mladost dobila je novo, emfatično značenje; osoben stil dao je pečat nameštaju, odeći, fasadama i ukrasima.

Plašljiva nije bila. Volela je svog starog gospodina oca, ali joj je smetalo njegovo zapovedničko držanje. Iza njegovih leđa, sastajala se s jednim momkom, siromašnim i bez oca, koji, u očima njene porodice, nije imao da ponudi ništa osim svoje inženjerske diplome. On joj je pisao tako duga, nežna i maštovita ljubavna pisma sve dok nije pristala da se veri s njim.

Oca nije pitala za mišljenje. „Kap koja je prelila čašu“, pisao je on, „bilo je lakomisljeno i neodgovorno ponašanje Lori, dotad besprekorne devojke, koja odjednom kao da se

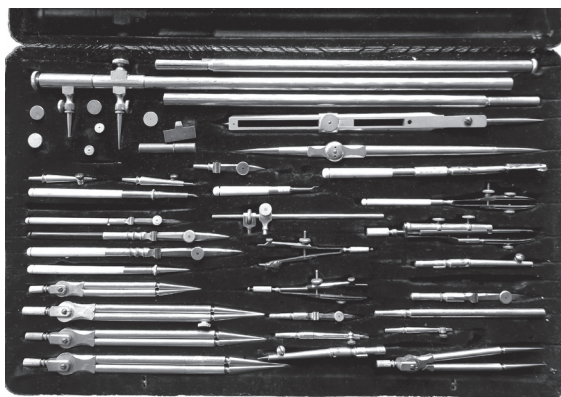
prometnula u neku drugu. U svakom slučaju, više nije dopuštala da joj se kod kuće kaže ma i reč. Imala je drskosti da usred noći, u potaji, napusti roditeljski dom zajedno sa svom svojom imovinom.“

Avgusta 1928. jedan lakonski telegram iz Berlina javio je da su se M.-ovi roditelji venčali.

Duhovi predaka

Većina ljudi ima osam pradedova i prabaka i o njima malo šta zna. Sigurno se obrađuju ako na nekoj izbledelej fotografiji, zalutaloj u album, uspeju da prepoznaju nekoga od njih.

S bakama i dedama stvari već bolje stoje. M. zna ponešto o ocu svoga oca, koji se zvao Jozef, a rodio se na velikom sesoskom imanju u Auerbergu na obodu Alpoj-

skih Alpa. Od trinaestoro dece bio je jedanaesti po redu i kod firme *Rifler* u Neselvangu, učeći za preciznog mehaničara, izučio je kako se pravi pribor za tehničko crtanje. M. je od njega nasledio njegov zanatski ispitni rad, koji je ležao u

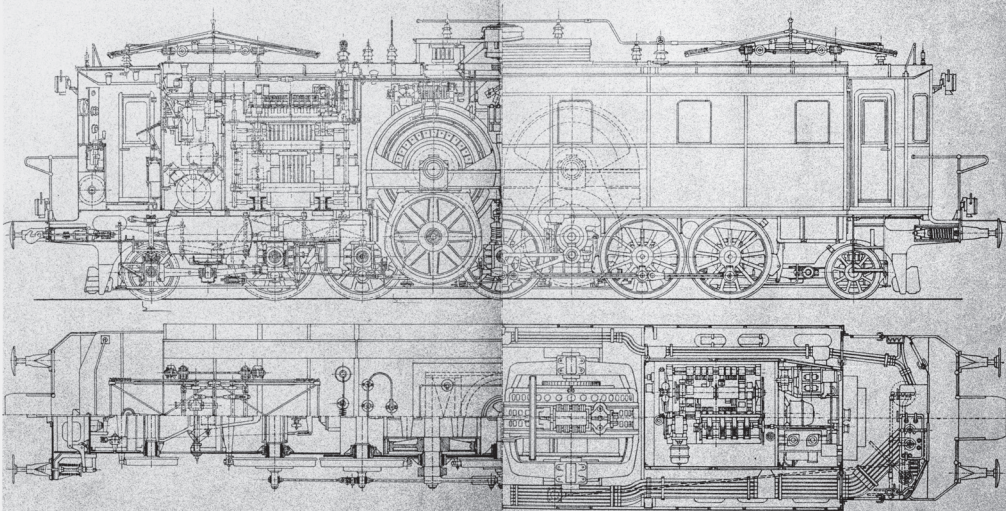
velikoj postavljenoj kutiji. Kutija sadrži osamnaest spravica položenih na plavi somot, među njima ubodni, vučni, merni, nulti i špic-šestar, crtaće pero i kopirnu iglu.

Osim ovoga, M. o njemu ne zna mnogo. Pričalo se kako se 1894. prijavio za posao u Kraljevskoj bavarskoj telegrafskoj radionici, ali da nije bio primljen. Kasnije se odselio u Nirnberg, angažovao se u Kolpingovoj službi katoličke pomoći, stekao majstorsko pismo i radio kao monter rasvete u Gradskom tramvaju. Oženio se ćerkom domara u katoličkom Konačištu za kalfe, lepom, ponositom ženom. Na fotografiji s venčanja par gleda u kameru ozbiljno i usredsređeno, ona s buketom, belim rukavicama i nevestinskim velom, on sa cilindrom koji je odložio na visoki stočić. U to vreme je odlazak u fotografski studio još predstavljao svečanu ceremoniju. Slika je očuvana, počiva na crnom kartonu u albumu s mermernom šarom. M.-ov otac je belim tušem brižljivo ispisao legendu.

M.-ova baka Elizabet nadživela je muža, koji je umro 1916. Kao udovica, stanovala je petnaest godina u malenom stanu iza gradskih zidina i razvila tvrdoglavu pobožnost koju njen sin nije delio, ali ju je podnosio. Da bi ga ishranila do mature, morala je da radi na garderobi Narodnog kupatila kako bi poboljšala svoju neznatnu penziju. Bila je tiha žena. Umrkla je 1931. godine.

M. je lično poznao samo jednu baku i jednog dedu i o njima može ponešto da kaže. Dvoje drugih nije upoznao. Za njega, preci žive tek na nekoliko fotografija u sepiji, kao duhovi mrtvih kod Afrikanaca.

1-E-1 CERLIKON-LOKOMOTIVE FÜR DIE LOTSCHBERGBAHN

ZUGKRAFT AM ZUGHAKEN 10 000 kg
 ZUGKRAFT IM RADSTRANG 13 300 kg
 Umlaufd 27,6-51g einer Zug von 300 t
 ZUGKRAFT BEI EIN ANFAHREN NEHR 300 t
 MAX. GLEICHFÖRMIGKEIT 75 km/h
 SPURWEITE 1435 mm
 MINUSLEHRE 50 mm
 TOTALGEWICHT 100 t
 ADHÄSIONSGEWICHT 75 t
 MAX. ACHSENDRUCK 10 t
 LÄNGE ÜBER PUFFER 10 000 mm

MECHANISCHER TEIL
 RADSTAND TOTAL 4 300 mm
 RADSTAND STARR 350 mm
 LAUFRAD Ø 600 mm
 KILBEL Ø 600 mm
 SEITENSPIEL 25 mm
 MITTELACHSE 0 mm
 MITTL. TREIBACHSEN 40 mm
 RUST. TREIBACHSEN 12,25 mm
 ZAHNRADÜBERSETZUNG 4,7:1
 GEWICHT 10 t

ABMESSUNGEN

ELEKTRISSCHER TEIL
 STROMART. EINPHASENSTROM
 FAHRDRAHTSPANNUNG 1500 V
 PERIODENZAHL 16 Hz
 MOTOREN 2
 ART. KOMPLETTANSCHLUSS A12 A11
 SPANNUNG 420 V
 MAX. STROMSTÄRKE 2700 A
 POLZAHL 16
 LUFTSPALT 3 mm
 CO₂ Ø 0,90

LEISTUNG 2 x 1250 PS
 WIRKEND 1/2 h bei 50 km/h
 GEWICHT 2 x 41 t
 SPANNUNGSSTUFEN 90 V
 MIN. SPANNUNG 520 V
 MAX. SPANNUNG 45 V
 SPANNUNGSSPRUNG 45 V
 HILFEMOTORENSPANNUNG 110 V
 HEIZUNGSSPANNUNG 325 V
 MAX. HEIZSTROM 330 A
 ABS. ELEKT. GEWICHT 59 t

Besplatni obroci

M.-ov otac studirao je na minhenskoj Visokoj tehničkoj školi najpre mašinstvo, zatim elektrotehniku i telekomunikacije. Imao je najbolje ocene, ali ne i novac. Među građanstvom je bilo imućnih porodica koje su nudile obroke za siročad bez sredstava. Ali se budući diplomirani inženjer, kako bi zaradio koju rentenmarku,

zaposlio i kao statista u nemom filmu. Posedovao je čak i kristalni radio-prijemnik, njegovih vlastitih ruku delo. Iako je aparat krčao i šumeo, on se divio novom mediju. Prijavio se za najavljiivača u minhenskom *Nemačkom satu*, jednom od prvih redovnih radio-programa, što mu je donelo mnoštvo pisama slušateljki; imao je uspeha kod dama, kojima se dopadao njegov glas. Uprkos svom siromaštvu, bio je i ostao velikodušan. Na razmetanje i rasipničke sklonosti svojih kolega sa studija reagovao je sarkastično.

Iz prvih trideset meseci, ništa naročito

M.-ove najranije uspomene ništa ne govore. Bio je u to vreme suviše mali da bi doživeo išta pažnje vredno. Morao je da se hvata rešetkaste ograde na svom nebesoplavo lakiranom krevetu kako bi se podigao da vidi šta se događa ispred prozora sobe. Tamo se u jutarnjem suncu uvek u isti sat pojavljivao dug karavan velikih, žutih kamiona, koji je izlazio iz dvorišta gde su držani paketi i uz električno zujanje prolazio ulicom. Svaki od tih sandučastih automobila izbacivao je pri skretanju crveni smerokaz, dugačak jedan lakat, koji

najranijim doživljajima M.-u ne pada na pamet ništa spektakularnije od ove slike.

se čudnovato sporo kretao gore-dole pre nego što bi se ponovo sklopio.

Ljudsko pamćenje je zagonetan organ. Nijedan od naučnika koji izučavaju mozak nije kadar da objasni zašto na pitanje o

Među braćom

M. je bio najstariji od četvorice. O tome se mogu napisati obimni romani. Ima pripovedača koji ih i pišu i koji tu temu često obrađuju kao da je u pitanju nekakav rat. Ko je bio zapostavljen, ko privilegovan? Niko ne izlazi lako na kraj sa zamršenom dinamikom kakva vlada među braćom. M.-ovi roditelji dali su svakome od svoje dece dva imena, držeći se pritom svetaca zaštitnika svojih predaka. Ali je uz to svaki od sinova dobio i neko detinje ime ili nadimak, protiv kojeg nije vredelo buniti se i koji ga je pratio do kraja života, pa čak i posle.

Sve počinje već time što se prvorođeni obično pravi važan, kao da je njegova reč prva i poslednja. Jednog posebno sramnog primera M. se nerado seća. Svog malog brata Kristijana, koji je u zamršenom klupku ulica u starom gradu lako gubio orijentaciju, naterao je da ga prati do radnje pod

imenom *Pečati Penzel*, koja je obećavala: „Kod nas možete da odštampate sve!“ M. je naterao malca da uđe u radnju i od zgranutog vlasnika zatraži da održi obećanje i odštampa bratovljevo ime. „Ako to ne uradiš, ja odoh i ti više nećeš naći put kući“, zapretio mu je i gledao kroz prozor kako očajni brat saopštava svoju želju, kako biva prijazno, ali odlučno odbijen i vraća se u suzama svom mučitelju koji ga je opet uzeo za ruku. Kod kuće, „Jani“ – tako je glasio njegov nadimak – nije propustio da se majci požali na M.-a i na tu neveselu avanturu.

Druga mlađa M.-ova braća branila su svoju kožu kako su znala i umela. Da li su morali da nasleđuju cipele koje su M.-u omalile? Da li su morali da se zadovolje čigrom koja je odavno izgubila draž novine i da nose iznošene, nanovo bojene pulovere? Da li se mali M. trudio da nasamari svoju braću, još manju nego što je bio on sam? Da li ih je ostavljao na cedilu? Da li ih je mučio? Da li je bio tiranin? I do koga je otac najviše držao? Do najstarijeg? Ko je bio majčin ljubimac? Najmlađi?

Takva dosadna pitanja su za obedom uporno prećutkivana, ali su se oglašavala čim bi došlo do svađe. M. se ne čudi tim sukobima, nego onim zagonetnim snagama koje su, kad god bi zatrebalo, držale klan na okupu. Zasluge ne pripisuje

deci nego roditeljima. U ponekim porodicama razdor među braćom traje dokle god su živi. M. svečano izjavljuje da kod njih, na sreću, nikada nije došlo dotle.

Prva ljubav

U južnom delu carskog grada Nirnberga živeli smo, kako se to kaže, „iza železničke stanice“ u jednoj vrlo skromnoj ulici. Vile tamo nisu postojale, samo tesni stanovi za iznajmljivanje, stražnja dvorišta i stovarišta. Najveća atrakcija u tom kraju za M.-a je bila mala prodavnica prehrambenih proizvoda u susedstvu. Toj majušnoj bakalnici ima da zahvali za prvu lekciju o poznavanju robe. Pored velike kante za mleko koja je imala i levak stajali su otvoreni džakovi sočiva i krompira. Na tezgi i na policama bile su izložene nepoznate, šareno upakovane bombone, po ceni od tek nekoliko pfeniga. Ali biser radnje bila je velika ploča postavljena ispred ulaza, koja je mamila mušteriju velikom slikom kutije s čokoladnim bombonama. Ispod slike video se niz kvadrata koji su umesto natpisa nosili samo neme tačkice. Šta je to imalo da znači, M. nije razumeo.

Na sreću, bakalinova ćerka, plavokosa kovrdžava devojčica istih godina, bila je spremna da mu protumači smisao tog misterioznog aparata. „Ako imaš petaka, moraš da ga ubaciš u prorez. Je l' vidiš tu malu šiljatu stvar što visi na lancu? To je ubadač. Njime ubadaš u jednu od ovih tačaka na ploči. Onda se čuje zvonce i dole izlazi kuglica i ti nešto dobiješ. Bela kuglica znači štanglicu od slatkog korena, zelena rolnu

peperminta i tako redom. Ako imaš sreće, pogodićeš najbolju od svih kuglica, jedinu zlatnu. Onda dobijaš veliku kutiju s čokoladnim bombonama.“

Devojčica mu je položila ruku na rame, obodрила ga i gurnula mu u šaku šiljato držalje. Kad je ubô, zazvonilo je zvonce i ispala je zlatna kuglica.

Tek kad je sa svojim neočekivanim dobitkom stigao kući i bez daha ispričao kako je došao do toga, majka mu je objasnila da je lukavi vlasnik namestio malu lutriju. Mala Klara iz bakalnice bila je prva žena u koju se zaljubio.